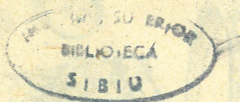
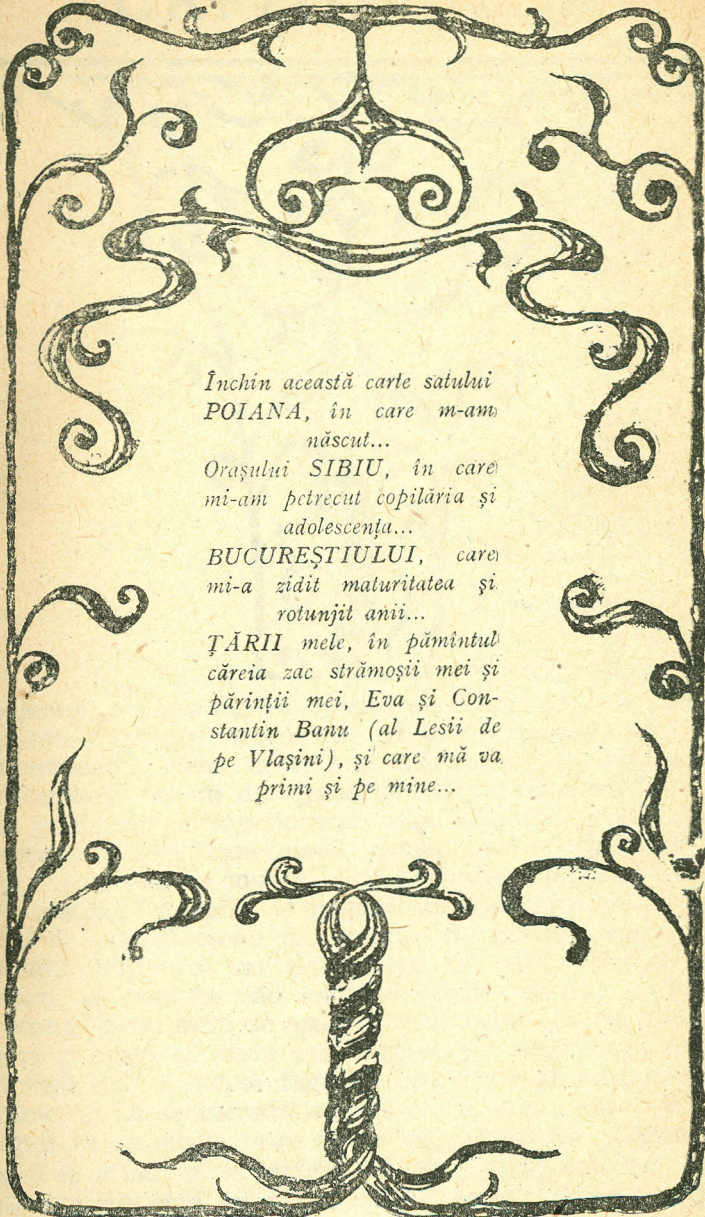

COPERTĂ ȘI DESENE
DE
TEODOR ȘALAR

20.875

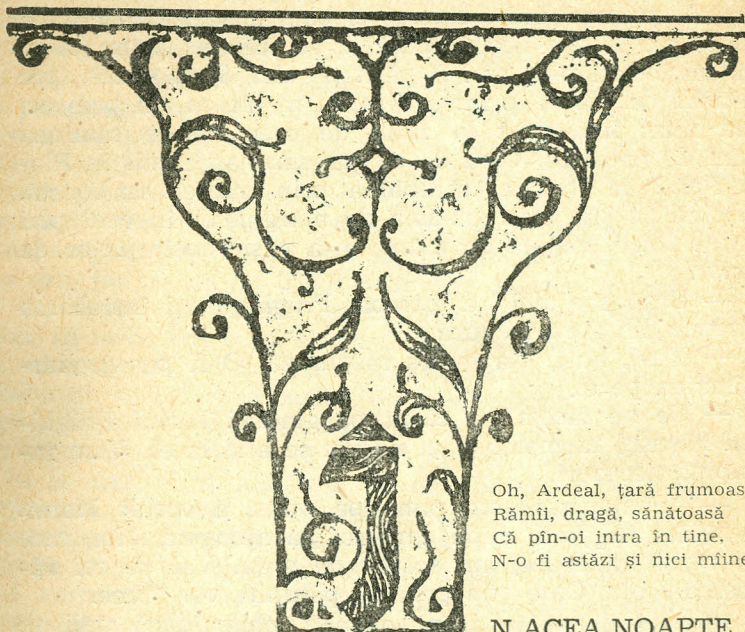
*Închin această carte satului
POIANA, în care m-am
născut...*

*Oraşului SIBIU, în care
mi-am petrecut copilăria și
adolescența...*

*BUCUREȘTIULUI, care
mi-a zidit maturitatea și
rotunjit anii...*

*ȚĂRII mele, în pământul
căreia zac strămoșii mei și
părinții mei, Eva și Con-
stantin Banu (al Lesii de
pe Vlașini), și care mă va
primi și pe mine...*

CAPITOLUL I

Oh, Ardeal, țară frumoasă,
Rămii, dragă, sănătoasă
Că pin-oi intra în tine.
N-o fi astăzi și nici mâine.

IN ACEA NOAPTE A

bejeniei, o parte dintre Vlașini au scăpat printre pietrele munților, printre trecătorile strimte, dincolo, în Țara Românească. Erau amețiți și înfricoșați de năprasnica întâmplare, mînați din spate de spaima de a nu fi prinși de jandarmi, cu îngrijorarea celor lăsați în urmă. Zorile începeau să se limpezească, ploaia, care a cuprins amîndouă clinurile de munte, aici, pe partea dinspre Țara Românească, s-a oprit. O negură îmbrăca steliurile. Vîrfurile de piatră ieșeau ca sloiurile de gheață dintr-o apă vinătă. Părea că au nimerit pe un alt tărîm, că sînt morți, că ceea ce văd înaintea ochilor se află în lumea veșnică. Erau muți de spaimă, doar ochii căutau prin neguri și ceață, să vadă care dintre ei a scăpat sau nu, să strîngă oile și vitele fugărite din urmă și care mugeau jalnic, și să se încredințeze că toate sînt aievea. Au început să se strige între ei, să se cheme din risipirea în care se aflau, să se strîngă laolaltă, să se numere. Jalea i-a năpădit cînd au văzut cîți lipseau dintre dînșii...

Căci se aflau despărțiți de ai lor, părinții de fii, bărbații de neveste și copii. Turmele au scăpat la întâmplare, unii dintre stăpînii lor rămînînd pe partea vlașină. Măcar că pentru unii dintre ciobani partea aceasta de munte nu le era necunoscută, li se înfățișa acum ca și cînd niciodată n-ar mai fi pășit pe aici. S-au întors spre steiurile de piatră, printre care au răzbit ca ața prin ac, s-au uitat înnegurat la zidul de cremene ce rămînea acum de netrecut. Cum de au pătruns jandarmii în Plaiul Foi? le flutură întrebarea prin mîntea turburată. De cînd se știa neamul ăsta de mărgineni, în acel plai ascuns între spinări de munte n-a pășit decît picior de păstor.

— Branga e aici? a întreat Prăghițan, și întrebarea a trecut din gură în gură.

— Nu-i, nu-i, s-a întors răspunsul. O fi pus jandarmii mîna pe el.

— Ce ne facem? a căzut pe gînduri baciul Prăghițan. Pășușul turmelor și al nostru se află la el. Vom întâmpina necazuri.

— Acum nu ne-om pune pe plîns, a vorbit Maniț. Ne aflăm în Țară, unde am vrut să ajungem. Noi, care am răzbit dincoace, am scăpat de greu. Vai de cei rămași dincolo. Cine știe prin ce pătîmiri vor trece.

Fiecare ducea în piept o rană, chiar dacă unii se aflau aici cu nevestele și copiii. Durerea lor era atît de arzătoare, ca și a celor văduviți de această bucurie. Ce-l durea pe unul, îi durea pe toți. Făceau parte toți din obște, care era ca un copac cu coroana înfrunzită și bogată. Orice creangă ar fi fost tăiată, trunchiul o simțea în alcătuirea lui.

Cei aflați pe pajiștea unde s-au oprit, au întors obrazele spre răsărit, unde cerul întunecat începea să fie spart de ascuțișul razelor aprinse. S-au închinat pînă la pămînt, făcînd cruci mari, apoi au început să-și vadă de rosturi. Au mînat turmele prin zănoagele din această parte a munților, mereu înșorite. Oile s-au năpustit peste iarba care nu era băloșită ci proaspătă și amir-sitoare. Oamenii au înciocălat stîna, au aprins focul, au agățat cîrligul, au spînzurat căldarea deasupra flăcărilor... Și-a luat fiecare rosturile știute — și strungarul, și vătavii, și baciai, și băcițele, încercînd să se înzdrăvească din încercarea grea prin care au trecut. Cu tot

soarele care strălucea pe cer, erau îmbrăcați într-o negură împrumutată de la negurile nopții de bejenie, când au nimerit prin strîmtorile de piatră. Așteptau să le vină vești. Așteptau să mai scape vreun păstor din chinga stăpînirii. Pînă atunci, viața ciobănească curgea ca apa în rîu... Turmelle erau mulse, laptele era pus la închegat, se pregăteau cașuri și brînză, hrană pentru iarna pe care aveau s-o petreacă la tîrta vlașină din ballă, lîngă Dumănăre. Multe oi din turmă au fost răpuse la trecerea în goană printre trecătorile cu pietre ascuțite. Altele au fost schilodite. Pe acestea din urmă le-au scăpat de chinuri, ucigîndu-le. Le-au vîrît apoi în ceaune, să facă din ele sloi, iar pielea au băgat-o în sare, spre a fi tăbăcită.

Cu toate că rosturile stînei mergeau neturburate, cu toate că iarba era bună și glasul mierlelor vesel, cu toate că stîna era la fel cu cea de-acasă, oamenii umblau îngîndurați, căci fiecare păstor, ori că era bătrîn, ori că era tînăr, fiecare femeie sau fată părea că are o mină sau un picior lipsă. Căci dacă te afli în altă țară fără ai tăi, e ca și cum ai fi jumătate de om. Și chiar dacă ai fi împreună cu ai tăi, tot îți lipsește ceva. Locul în care ai văzut lumina soarelui, mireasma văzduhului pe care l-ai tras în piept în clipa cînd ai venit pe lume, graiul care-l vorbești și cerul pe care-l iubești... Și mormintele neamurilor... Rădăcinile nu se pot smulge odată cu omul. Rămîne totdeauna un fir care vine după tine, nu te părăsește, și la fiecare pas ce-l faci se întinde și te doare... Firul e ca „mesteca bradului“, se lungeste sau se strînge. Te aduce acasă... Te saturi din nou din cele ce-ți dă glia strămoșească, sufletul ei, care-i al tău, apoi te lasă să te duci... Știi că oricînd te cuprinde dorul, te poți întoarce fără opreliște. Hei, dacă ai putea să te duci și să vii înapoi, așa cum din veac au făcut păstorii, trecînd încoace și încollo cu turmelle, purtîndu-le pînă în bălțile Dumării iarna, și chiar și mai departe, iar vara aducîndu-le înapoi pe pajiștile vlașine! Se mișcau dintr-o parte în alta, ca limba ceasului pe care nimeni n-o oprește. Acum însă erau fugiți. Bejenia pusă la cale în taină, tocmită fir cu fir, cum tocmește virful acului floarea pe care o coase pe pînzătură, a fost spartă. Oamenii stăpînirii austriece au ajuns în miezul ascuns al munților Vlașini, unde doar picior de păstor știlda ajunge... Au căzut asupra obștii... Cine a putut scăpa, a scăpat, cine

nu a căzut în mâna jandarmilor. Acum străjile păzeau trecătorile, să înhațe și să pedepsească.

Vara mistuindu-se, păstorii băjeniți au coborât spre vale. Au ajuns la Dăieni unde se afla tirla și au pătruns în cuprinsul pe care erau înșirate căsuțele — câteva încăperi făcute din pământ frământat cu balegă și paie și acoperite cu stuf. Ferestruici mici, cît fundul unui ceaun, spărgeau pereții, ici-colo. Se afla o încăpere mai mare, unde se găsea un cuptor zidit. Aici se mînca iarna și aici dormeau femeile și copiii. În încăperea de alături se odihneau bărbații mai vîrstnici. Păstorii tineri dormeau între perdele, lîngă turme, alături de cîini. Cîind le venea rîndul, se odihneau într-o încăpere îngustă care mirosea a cojoc, parcă te-ai fi aflat între mioare. Într-o parte a ogrăzii era grajdul pentru cai și vite, de partea cealaltă, o cuhnie de vară și o magazie unde se uscau pieile argăsite, iar alături, locul unde se pregăteau cașul, brînza, urda și celelalte. Un gard făcut din tulpini de stuf despărțea ocolul tîrlei de țarcul turmelor. Femeile au pătruns în încăperi, întîmpinate de băcița Reveica, cea care sta de strajă la Dăieni. Copiii au umplut ograda de strîgăte, iar păstorii au îndreptat dobitoacele spre baltă, să se hrănească în voie cu stuf și mărăcini. O sperlă era prefirată pe sufletul lor. Nu știau ce s-a întîmplat cu cei care n-au putut pătrunde prin trecători. Pe cîți dintre ei vor fi pus mîna jandarmii... Judele cel mare, Alexa Banu, de bună seamă, nu va scăpa... se gîndea baciul Prăghițan, oblojindu-și găvana ochiului, pustie. În fuga năprasnică din noaptea bejeniei, strîns între oame-nii și dobitoacele speriate, s-a prăvălit la pămînt. O copită de berbec și-a găsit loc tocmai sub sprînceană, pe ochiul ascuns sub pleopă. Orbit, de-abia a nimerit dincoace, rămînînd păgubit de lumina vederii.

Inima lui Ieronim era grea ca un pietroi. Cu toate că era bucuros că a scăpat prin trecători, împreună cu Marina și băiețelul lor, cu toate că și Lixandru a izbutit să se afle între cei ce au trecut prin graniță, gîndul la soarta lui taică-său îi fura și somnul și liniștea.

— Vor cădea în judecată și bătrînii satului, nu numai Alexa. Vor cădea Stănilă, Andrei și alții, a zis baciul Mihăilă la ceasul cîind, strînși în jurul focului sub șopron, gîndurile se înșirau în vorbe. Stăpînirea pune

mîna pe mințile agere, care sălășluiesc în capetele împovărate de ani.

— Branga nu se va afla printre aceștia, a vorbit Ieronim, ridicînd ochii din inima cilniței. Nu pentru că n-ar avea minte scînteietoare... Tocmai de aceea... El, aflîndu-se în vorbire cu doînnii de la Cetate și cu jandarmul Ianek, a știuț, de bună seamă, cum să cadă în picioare.

Prăghițan a întors capul spre el. Pe găvana rănită se afla lipită o frunză de buruiană vindecătoare, care răcorea fierbințeala rănii.

— Eu zic că bine a făcut.. Obștea nu putea rămîne fără cineva care să fie în stare să stea în fruntea ei. Să se pună între ea și Cetate... Mai mult ca oricînd, acum, satul va avea nevoie de un asemenea om. Va putea ușura și strîmtoarea în care se află Alexa.

— Eu zic că mai bine era dacă venea cu noi, s-a auzit glasul baciului Maniț. Ne-a lăsat fără pășuș... Am avut noroc că n-am întîlnit un vameș sau vreun căpitan de plai care să ne cerceteze... Dar mai departe, scăpa-vom ?

— Dacă Niculae ăsta, Branga, va fi rămas slobod și nu se poate mișca, trebuind să păzească nevoile satului, atîta minte o avea să trimită hîrțile prin cineva, s-a auzit glasul cîriit al Reveicii.

— C-am așa ar trebui, a încuviințat Prăghițan.

Ieronim a oftat adînc. S-a sculat de pe scăunenciul pe care a stat pînă atunci și a ieșit afară. Cerul se înălța deasupra întinderii acesteia fără margini, ca un cîmp vînat, în care au răsărit flori de aur. Ai fi putut crede că totul era pustiu sub bolta asta fără pereche, dar văzduhul țiuia de o tăcere vie, în care erau topite răsufărările dobitoacelor aflate în baltă, răsufărările a tot ce era viu pe pămînt. Cugetul lui era frămîntat de cumpăna în care se afla. Oare, n-ar fi fost mai bine să nu fi scăpat dincoace ? Să se fi întors din drum, să stea acum lingă taică-său ? ! Dar Marina... Dar Constandin, spița neamului lor... Dar turmele care, pentru păstori, sînt la fel de însemnate cum e văzduhul pentru orice vietate ? Era mai de folos aci decît dincolo. Dacă s-ar fi întors din drum, ar fi fost prins și aruncat în temniță, acolo unde n-avea nici o îndoială că se află acum taică-său.

După ce bărbații au tocmnit perdelele unde turmele aveau să petreacă iarna, după ce au curățat hoarnelle de funingine și de păsările căzute năuce în întunecimea lor, femeile au înciocălat războaiele de țesut, au scos vîrtelnițele, suveicile și furcile pe care le-au îmbrăcat în caiere de lînă și s-au pus pe tors și pe țesut. Văzduhul s-a asprit, iarna trebuia să cadă, dar în locul zăpezii au răsărit oamenii stăpînirii.

Într-o dimineață a pătruns în ogradă un pîlc de călăreți. În fruntea lor se afla zapciul Ioto.

— Arătați pășușul turmelor, arătați țidulele pe care vi le-au dat vameșii cînd ați trecut prin graniță! a poruncit, amestecînd în vorbire cuvinte grecești, rostindu-le ascuțit, parcă ar fi înțepat cu acul.

Baciul Prăghițan s-a apropiat de călăreți și a zis:

— Boierule, pășușul nostru a rămas dincolo. Trebuie să ni-l aducă un om de-al nostru. Îl așteptăm din ceas în ceas.

Ioto s-a uitat în creștetul alb al păstorului, apoi a întrebat:

— Care dintre voi e vataful?

— N-ai înțeles, boierule? a vorbit mai departe Prăghițan. Peste noi a căzut stăpînirea... Dincolo, în Țara Ardealului.

— Am scăpat doar o parte aici... Ne-am scăpat viețile... Adică turmele. Că ele sînt viața noastră, a zis Maniț. Pășușul a rămas la unul de-al nostru, pe nume Branga.

— Așa? a clătînat Ioto din capul mic, acoperit cu un fes, în vîrfurile căruii juca un canaf negru. E bine că ați venit aici, Domnia se bucură că vin ungureni cu turme de oi și alte dobitoace... Ați plătit vama care se cuvine pentru ele? Arătați hîrtia.

— N-am plătit, boierule, a vorbit Prăghițan. Am trecut dincoace prin trecători neștiute... n-am dat de vameși... Am străbătut Bărăganul... Nu ne-a zis nimic nimeni pînă am ajuns aici...

— Nu v-a zis?... s-a bucurat parcă Ioto. Atunci vă zic eu acum, a spus sugîndu-și buzele subțiri.

Era încins peste mijloc cu un șal turcesc, pistoalele înfipte în briu se clătinau la fiecare mișcare, ca niște coarne de fier.

— Numărați oile, a poruncit oamenilor lui.

Păstorii s-au uitat unii la alții. Femeile și-au dus mâinile la gură.

— Ce să le numere?! a intrat în vorbă Ieronim, încercînd să rostească cuvintele gros, fel prin care se dobîndește mai multă ascultare, rostînd vorba rar, hotărit, nu rostogolită, iute ca un rîușor de munte. Îți spunem noi, boierule, cîte oi avem. Dacă intră oamenii dumnitale între turme, sperie mioarele. Apoi, se îmbalegă, de trebuie o săptămînă să se spele.

Maniț și Prăghițan au suveicat privirile între ei. Cumințe a vorbit Ieronim. Acesta sta înaintea zapciului fără să se teamă de calul care se mișca sub el, de picioarele pe care animalul le zvîrlea încoace și încolo. Părea un trunchi de copac ieșit stavilă înainte. Se gîndeau că ei, osteniți cum se aflau de cîte au întîmpinat la anii la care au ajuns, ocoleau vorbirea răstită, socotind că o vorbă mai blîndă ajută mai mult. E drept, ajută o vorbă blîndă, atunci cînd ea e rostită de un bătrîn. Dar cînd ea scapă de pe buzele unui bărbat tînăr, se cheamă că ascunde într-însa o teamă, că tînărul e o zdreanță fricoasă, ce cere împăcare și îngăduință. Dacă potrivnicul simte asta, se năpustește mai aprig asupra lui.

Ioțo a tras de frîu, strunind calul, și a mijit privirile spre Ieronim. A simțit că păstorul acesta înalt, cu umerii lățiți de sarica ce-i atîrna în spinare, cu privirile de oțel, era mai-marele tîrlei, măcar că unul din cei doi bătrîni s-ar fi convenit a fi, după ani.

— Aveți cai, aveți și vite, aveți și asini? Să mărturisești drept, i s-a adresat rotînd capul, cercetînd tîrla. Trebuie să însemn toate dobitoacele. Apoi taxidarul va face socoteala.

A făcut semn spre unul din oamenii lui. Acesta a descălecat și s-a apropiat. A scos de la brîu călimări și peană și a început să înșire pe o hîrtie cele ce rostea Ieronim. Cînd a mintuit, Ioțo i-a poruncit, făcînd semn cu codîriștea biciului :

— Fă socoteala.

— Arhon! i s-a adresat taxidarul în limba grecească. Cît să pun pentru oi, cît pentru celelalte dobitoace?

Ioțo și-a strîns buzele vinete, și-a potrivit mai pe sprînceană fesul. Scăfirilia tunsă chilug a răsărit în ceafă, galbenă, ca o felie de lună. A dictat pe limba lui prețul

pe care taxidarul l-a însemnat în dreptul fiecărui soi de dobitoace.

Păstorii stăteau nemișcați. Stăteau și femeile lor, mai depărtate, cu privirile întunecate și mohorâte. Așteptau cu răbdare înscrisul cu socoteli, care avea să-i apese ca o piatră de moară. Dar știau că birurile trebuie plătite, oriunde te-ai afla pe pământ. Din ele se țin chel-tuielile de domnie și traiul boierilor.

După ce taxidarul a mîntuit de făcut socotelile, după ce a adunat, a scăzut, a înmulțit, s-a uitat la Ioțo. Acesta i-a poruncit din ochi, și slujbașul a început a ceti : atîția aspri pentru oi, atîția pentru cai, atîția pentru vaci... Cînd a rostit suma întregă, pe sub cojoacele păstorilor, pe spinările lor vînjoase, au început să se miște șerpi înghețați.

— Ce spui?! s-a holbat Ieronim la taxidar. Patru sute de parale? Adică o sută de taleri numai pentru oi? Ți-ai pierdut mințile, omule?

Îndrăzneala păstorului l-a descumpănit pe Ioțo, măcar că Ieronim nu i s-a adresat lui, ci slujbașului său. S-a întors spre taxidar și s-a uitat la el întrebător :

— Ai făcut socoteala bine? a zis în limba lui.

— Bine, Arhon... Poftim, cetește... Cercetează, i-a în-tins hîrtia.

Ioțo a respins-o cu codîriștea biciului. Nu știa ceti.

— Cît ai pus pe cap de oaie? l-a luat Ieronim la rost pe taxidar.

— Patru parale, a răspuns acesta. Pe zece oi face un taler.

— Patru parale, pe cap de mioară? a șuiert Ieronim, în vreme ce pîlcul de păstori și de femei s-a mișcat. De cînd ați ridicat taxele? Pînă acuma erau doar două parale.

Ioțo s-a scuturat în spinarea calului, îndemnînd animalul spre oameni, ca să-i înfricoșeze.

— O fi fost două parale... a zis, acum sînt patru. Asta e legea.

Ieronim și-a strîns gura amară și a urmat :

— Da pe cai, pe vaci, cît ați socotit?

— Le-am pus de-a valma, a zis taxidarul. Pe fiecare douăzeci de parale.

Tînărul s-a făcut vinăt de minie. Măcar că n-a declarat decît jumătate din vite, ele aflîndu-se risipite în balta, suma era împovărătoare.

— Musai să scădeți... Povara e prea grea. Bani n-avem. V-am spus că am trecut prin urgie...

Lui Ioțo nu-i plăcea împotrivirea. Asupra lui, mai mare, îl avea pe ispravnicul Tașos, care-l muștrulua cum voia. Mîndria lui de grec venit din Fanar era veșnic rănită de Tașos, așa că se răzbuna și el pe oamenii aflați în subordine. Dirzenia păstorului, care nu era mai vîrstnic decît el, îl ațîța.

— Să nu poruncești, ungurene!, a strigat ascuțind glasul.

A cercetat din nou curtea cu privirile. Ochii i-au scăpărat. S-a ridicat în scări, ca să dea mai mare putere vorbelor pe care avea să le rostească :

— La toate astea se mai adaugă bir pe căruțe. Văd că aveți patru... Cîte cincisprezece parale de fiecare.

Păstorii au început să clocotească, întocmai ca un cazan pus pe flăcări.

— Boierule s-a repezit Reveica, smulgîndu-se dintre femei. Astea sînt căruțele țirlei. Cu ele ne purtăm lucrurile noastre, copiii noștri. Doar nu vom plăti și pentru ele!? Stau la țîrlă de ani... Așa ceva n-am pomenit... Doar nu facem cărăușie cu ele...

Vorbelle femeii au trecut ca un vînt pe lîngă urechile lui Ioțo. Acesta s-a uitat la ea ca la un gunoi, apoi s-a întors spre păstori :

— Dacă n-aveți bani, plătiți cu ovăz, cu brînză, cu lînă. Cîte ocale de brînză ați făcut anul ăsta... Pentru fiecare oca, birul este de trei parale.

— Noi n-am făcut brînză pentru vînzare, a dудuit Prăghițan. Vara am petrecut-o dincolo, în Ardeal. Brînză pe care o avem am făcut-o acum, în toamnă, pentru hrana noastră.

S-a oprit. Îndrăzneala i s-a curmat, înăbușită de minie. Ieronim i-a luat vorba și a dus-o mai departe :

— Boierule, a zis, pentru brînză făcută după luna lui august, nu se plătește nici o taxă... Asta o știi și dumneata. Așa sună legea. E brînză țirlei. Nu vom plăti nici o para...

Ochii păstorilor bătrîni s-au aprins. Se uitau cu mirare bucuroasă la Ieronim. Tînărul pe toate le știa, ca

și cînd pînă acum s-ar fi aflat în capul obștii, al tîrlei, avînd cunoștință de toate legile și toate drepturile și datoriile... A vorbit limpede și plin de corăjie. Chipurile li s-au luminat. Cînd n-or mai fi, avea cine le lua locul, le-a fulgerat prin minte.

— Tu să nu-mi faci mie lege nouă! a strigat Ioto, străpungîndu-l cu privirile pe Ieronim. Să te supui... Te afli în țara mea, nu într-a ta. Dacă nu-ți place aici, de ce ai venit? De ce n-ați stat pe munții voștri? Pe-semne, tot mai bine e la noi...

Din nou și-a rotit privirile peste curte. A văzut atîrnate de gard pieile oilor pierite în fuga prin munți și scoase de la argăsit.

— Însemnează! s-a adresat taxidarului, însemnează și pieile alea. Și pe ele se pune bir... După ce n-aveți nici un înscris, mai și cîrțiți?

La aceste vorbe, pîlcul de oameni a amuțit. Au înțeles că zapciul a venit să ia cu jaPCA orice-i cădea sub ochi. Se aflau în mîna lui. Neavînd nici un act de nici un fel, era stăpîn asupra a tot ceea ce vedea.

Ieronim a săltat bitușa în spinare. Îi venea mai cîrînd să o lepede și să se repeadă asupra lui Ioto, să-l rupă în două. Auzi, grecoteiul ăsta se afla în țara lui, iar el, român ca toți cei ce trăiau pe pămîntul ăsta, se afla în țară străină!

— Apoi, nedreptatea asta avem s-o înfățișăm lui Vodă, a zis stăpînindu-și mînia.

Cu toate că n-a ridicat glasul, vorbele lui au acoperit zarva pe care o făceau caii care nechezau și slujbașii lui Ioto, care încercau să-i stăpînească. Acesta a întors capul spre el. Avea cutezanță ungureanul ăsta. Auzi, să spună că face plîngere la Vodă! Dacă n-ar fi fost ungurean, ocrotit de lege, om cu pășuș, cu toate că acum nu-l avea, l-ar fi înhățat. Măcar cîteva bice tot i-ar fi dat. Așa, nu se putea atinge de el. Se cheamă că era cetățean austriac... Nu se putea atinge de el, dar îl putea arde...

S-a uitat la oamenii lui. A tras din coada ochiului. Aceștia au înțeles ce trebuie să facă. Să ia din turme atîtea capete de oi, cîte să acopere taxele. Să ia și pieile de pe gard și să umple și doi saci cu cașuri.

Nu s-au mai împotrivit. Știau că n-au putere. Așa e făcută lumea, ca așa să se rupă unde e mai subțire. La lovitura pe care le-a dat-o bejenia, asta mai lipsea.

După plecarea zapciului, oamenii s-au întors la treburile lor, purtînd peste creștete un nor umflat de tunete și fulgere. Reveica a intrat în coliba unde fierbea zerul pentru pregătirea urda. A început să învîrtă linguroiul, plesnind laptele cu mînie, gîndindu-se însă la fălcile uscate ale lui Ioțo, pe care bine ar fi fost să cadă dosul lingurii de lemn. Marina, nevasta lui Ieronim, și-a luat băiețașul, pe Constandin, lîngă ea. S-a așezat pe un scaunel. A început să toarcă din caierul lăsat la o parte la venirea lui Ioțo. Anica, Savetuța, Rahila și celelalte femei țeseau, spălau, pregăteau balmoșul pentru cină, în tăcere, mestecînd, torcînd, zvîrlind suveica aprig printre urzeală, sfîriind fusul în dușmănie, învîrtind vrăjmaș făcălețul în fiertura fierbinte. Toate zăreau înaintea ochilor pe zapciu. Chipul lui îl treierau cu cele ce aveau în mînă...

Bărbații au rămas în curte, mohorîți și tăcuți, gîndindu-se la cele spuse de Ieronim. Să facă plîngere la Vodă. Oare vor găsi dreptate? Cu birurile îndoite, nu vor putea răzbi. Dacă Branga s-ar afla aici, acesta s-ar duce de-a dreptul la ispravnic... Ba chiar și la Vodă. Ieronim era prea tînăr și neumblat, iar ceilalți, prea vîrstnici.

Reveica a răsturnat balmoșul pe scîndura măsuței așezată în mijlocul încăperii. Bărbații s-au arătat în prag și au venit cu toții la cină. Din restelul spînzurat în perețe, care cum intra lua cîte o lingură de lemn, apoi se îndrepta spre masă, înșirîndu-se împrejurul ei.

Lumina înserării intra prin două ferestruici. Flacăra zdrenței muiată în seu țîșnea, galben, într-un hîrb. Stăteau toți înșirați în picioare, într-o tăcere adîncă, prefirată asupra tuturor. Între pumnii strînși la piept țineau lingura de lemn, la care se uitau ca la o țintă. Alții și-au proptit privirile în balmoșul uriaș și galben ce fumea în mijlocul mesei, ca o vatră încinsă. Altceva vedeau decît ceea ce aveau înaintea ochilor. Vedeau ceasul sfînt al cinei din casele lor aflate în Vlașini. Simțeau cutremurarea clipei de binecuvîntare a prînzului de seară, din stînele aflate pe Munții Vlașini. Simțeau în văzduh mirozna brazilor de pe munții străbuni, pe care au fost siliți să-i părăsească. În fiecare inimă picura un strop de durere strînsă în suflet, despre care nu vorbeau niciodată, pe care o purtau cu ei, ascunsă în ființa

lor, împăcați cu soarta, dar neclintiți în nădejdea și în credința că odată tot se vor întoarce acasă.

— Tatăl nostru, carele ești în ceruri... s-a auzit glasul baciului Prăghițan rupînd tăcerea, rostind rar și cutremurat vorbele.

Buzele au început să se miște. Un murmur însoțitor se înălța în văzduh. Părea că, odată cu rugăciunea străbună, un cor nevăzut îi însoțește, un murmur de ape în care se topeau glasurile lor.

— În numele Tatălui, al Fiului și al Sfintului Duh... a încheiat Prăghițan, ridicînd brațul, împreunînd cele trei degete ale mîinii drepte și făcînd o cruce mare pe piept, însemnînd cele patru părți ale trupului său, într-o mișcare largă.

Apoi s-au așezat cu toții și-au început să scobească cu lingurile luna aurie căzută între ei, mistuînd-o, ca niște vîrcolaci.

După ce au mîntuit cina, iar femeile au rămas să spele lingurile și scîndura mesei, altele să pregătească copiii de culcare, bărbații s-au retras în încăperea alăturată. Se vedeau de-a lungul pereților scîndurile unui pat larg, după felul turcesc, care se întindea pe trei părți și pe care erau îngrămădite, drept așternut, țoale și cojoace. S-au așezat pe margini. Unii au aprins pipe, alții au azvîrlit fire de tabac în gură, începînd să rumegă ca vitele. Singurul ochi al lui Prăghițan s-a plimbat asupra tuturor, arătîndu-le că are a le spune vorbe de seamă.

— Eu zic că astăzi Ieronim a dat dovadă de cele ce poartă în suflet și în minte. Simțesc bucurie că l-am putut pipăi cu toții. După cum vedeți, avem de trecut vămi grele... Pentru umerii noștri — ai lui Mihăilă, ai lui Maniț și ai celor de seama noastră — sarcina a început să fie împovărătoare. Trebuie sînge tînăr, care să arate corajie și judecată neînfricată. Pentru asta mă gîndesc să-i dăm lui Ieronim încredere. Nu pentru că e fiul lui Alexa, nu pentru că chiar el a fost bătut cu vergele în piața Sibiului, suferind arsurile biciuirii fără glas, dovedind tărie de piatră. Nu pentru că taică-său, Alexa, în clipa asta se află, de bună seamă, în temniță, și cine știe ce pedeapsă îi va da stăpînirea pentru bejenia noastră, ci pentru că, în toate astea, se vede că mai-marele jude și-a trecut firea într-însul. Ieronim a stat în um-

bra lui Alexa, așa cum stă lujerul în umbra trunchiului. Dar când trunchiul s-a zbîrcit, lujerul a săltat, s-a întărit, gata să-i ia locul. Multe din cele pe care le-a învățat de la taică-său, pe când sta sfios alături de el, acum văd că răsar. Nimeni nu-i mai potrivit ca el să ia frînele tîrlei în mină. Noi vom sta lîngă el cu sfaturi, cu știința vieții prin care am trecut.

Mitrofan s-a mișcat pe păt, și-a adunat picioarele prea lungi sub el. Apoi le-a întins din nou. S-a uitat la gurgoaiele opincilor, parcă cine știe ce-ar fi văzut în virful lor, și a zis, înălțînd fruntea :

— Dar cu Niculae, cu Branga, ce facem ? Doar el e cel mai însemnat din obște. Acum, că judele Alexa se află, de bună seamă, în temniță și va fi pedepsit fără cruțare, cine-altul mai potrivit e să-i ia locul ? Știți că baciul Alexa, el însuși, a încredințat lui Branga răboajele obștii, atunci când a fost nevoie... Niculae și-a pus la bătaie de atîtea ori pielea. A dovedit ce e în stare. Altul mai bun ca el nu-i.

— Așa-i... a dovedit, a murmurat în bărbie baciul Mihăilă. Și la bejenie a dovedit... A rămas în sat, când era nevoie de el aici. Are pășuș... Pe el nu-l oprește nimeni... Să vie să ne aducă documentele fără de care avem mîinile legate.

— Vorbești cu păcat, baciule Mihăilă, s-a întors spre el Mitrofan. Au mai rămas și alții în sat. Au fost oprîți de jandarmii crăiești. Când e vorba de treburile obștii, Niculae a dovedit că nu se dă la o parte.

— A dovedit, cum să nu dovedească... a morfolit din nou cuvintele baciul Mihăilă. Vorbirea este, spre ce ne împinge mîntea să ne gîndim.

— Te pomenești că arunci o umbră pe el, s-a răsucit Mitrofan mînios. Nu că-i sînt neam... Dar asemenea presupuneri sînt cu păcat, baciule. E potrivit să cugeți vorbele, înainte de a le slobozi.

— Iaca, mă, a încrețit fruntea Mihăilă. Am ajuns să mă judece tinerii, a pufnit mînios.

Mitrofan s-a ridicat în picioare. Și-a înfipt palmele în șerpar și a zis :

— Dacă pe Ieronim îl puneți în fruntea bucatelor, noi, care avem cîțiva ani mai mult ca el, nu mai avem nici un preț ? Faceți alegere fără să țineți seama de voia noastră... și nici de Branga ?

— Dacă trebuie să ținem seama de el, aici unde ne aflăm, de ce nu-i cu noi? Să-l fi scuturat el pe blestematul de zapciu, care ne-a smuls fără milă oile din turmă. De ce n-ai sărit tu când Ioțo a ridicat glas? De ce ai lăsat să ți-o ia înainte Ieronim, care zici că e mai tânăr? l-a muștrat Mihăilă.

Ieronim tăcea și asculta vorbele ce se încrucișau dintr-o parte în alta. Nu pricepea de ce Mitrofan sta împotriva celor ce doreau păstorii. Doar nu-l poșteau la un prînz, să i se puie înainte bucatele cele mai alese. N-a fost ușor să se întâlnească cu Ioțo. Lesne i-ar fi fost acestuia să-i șfichiuiască obrazul cu gîrbaciul ce-l ținea în mîină, sau chiar să-l lege fedeleș și să-l ducă la isprăvnicie... Să se facă a nu ști că-i ungurean.

— Să lăsăm vorbele, a zis Prăghițan, și s-a întors spre Ieronim. Chiar te-ai gîndit să facem plîngere la Vodă, ori ai zis numai așa? l-a întrebat.

Tînărul a înălțat privirea din podina de pămînt gălbui, plină de gropi.

— Am spus apriat... Grecul ne-a înșelat... Ne-a îndoit birurile. N-avea dreptul să se lege nici de cocii, nici de brînză, nici de piei. De ce să tăcem? N-am tăcut dincolo... De ce să tăcem aici? Acum avem țidulă că am plătit birul către domnie. Dacă am plătit, înseamnă că am cîștigat un drept.

— Iacă ce trebuia să facă Branga, a sărit Mihăilă pe loc, ridicînd mîna spre Mitrofan, cu degetul întins. Să fi trimis pășușul... Să avem putere... Să nu ne lăsăm storși ca o cîrpă.

— Stați, nu vă înfierbîntați!, i-a potolit Maniț. Prăghițane, du-ți gîndul mai departe.

Baciul a ridicat sprînceana de sub care a răsărit singurul lui ochi, ca o gaură de flintă. A trecut degetul peste mustața rară și albă, și-a îndoit genunchii și și-a sprijinit trupul în palmele așezate pe ei.

— Eu zic să facem plîngere. Să avem îndrăzneală. Doar nu ne poate tăia capul.

— Cine duce plîngerea la Cetatea Domnească?... Drumul pînă acolo e lung... orașul străin, a întrebat Ilie Sofronei.

Prăghițan s-a uitat la Mitrofan. Acesta sta încruntat, rezemat de usciorul ușii.

— Cine s-o ducă ? ! Mitrofan ! Tot i s-a părut lui că-l cinstim prea mult pe Ieronim, punîndu-i poveri pe umeri. Iaca, îl cinstim și pe el. Să ducă plîngerea. Tot merge după sare la Rîmnic... Se abate la București... Te-nvoiești, Mitrofane ?

Păstorul a hîriit din piept. Nu se asemăna cinstirea asta cu încrederea dobîndită de Ieronim. Dar nu se cădea să-și arate nemulțumirea, mai cu seamă că n-a rîvnit nimic. S-a gîndit doar că prea s-au lepădat repede de Branga, așa că i-a luat partea.

— Mă-nvoiesc, a zis scurt.

— Bine, a încuviințat Prăghițan. Ieronime, va trebui să întocmim cartea... Zici tu una, zicem și noi, ne cugetăm o zi-două, ba chiar o săptămînă, pînă deslușim bine ce vrem să cerem, apoi o scriem.

În zilele următoare, în vreme ce sta între turme, cînd se afla la mînzări, sau frămînta cașul ori mulgea mioarele, în cap îi zbirnîiau vorbele care se înșirau din ce în ce mai limpede sub frunte. Într-o seară, a înfățișat păstorilor iscodirea minții lui care suna astfel : „Prea Cinstite Domn și Vodă al țării în care ne aflăm noi, păstorii veniți cu turmele de peste munți, din țara peste care domnește înaltul Crai Iosif. Cu smerenie și cu inima împovărată de griji, venim înaintea Măriei-Tale și-i supunem această plîngere, cu nădejdea că vei apleca ochiul și urechea la ea, din care vei afla că noi, păstorii care venim din veacuri aici în Balta Dunării, cu ciopoarele noastre, nu putem duce birurile și toate cîte apasă asupra noastră, ele fiind prea împovărătoare și mult mai grele decît au fost vreodată, sleindu-ne de tot. Suntem lăsați la voia slujbașilor Măriei-Tale, care ne silesc să dăm din toate — lînă, dobitoace, brînză, bașca bani — atîta cît le trece lor prin cap, de ne lasă pe noi, păstorii din țara de peste munți, săraci, că numai cenușa de pe vatră nu ne-o iau. A căzut asupra noastră zapciul Ioto, care ne-a luat capete de oi peste ce se cuvenea, și a pus bir pe căruțe, ce ne-i iertat a se pune, și pe brînză și cașuri făcute pentru hrana noastră, și pe lîna pentru straietele noastre.

Cerem, Mărite Vodă, cu mare plecăciune, să faci rînduială în biruri, să scazi din ele și să le tocmești așa ca să știm apriat ce-i musai să dăm și ce-i îngăduit să ceară, că altfel ne pustiim din locurile astea și trecem

Dunărea spre țara Turchiei sau spre Rosia unde iarba-i tot atît de bună. Că suntem mulți care suferim peste poate, și să ni se întoarcă ce s-a luat peste lege.”

Oamenii au ascultat în tăcere, înclinînd din cînd în cînd capul, încuviințînd cele înșirate.

— Așa-i, întocmai așa-i, s-au auzit glasurile lor.

Apoi, Ieronim a căutat într-o desagă și a găsit o foaie de hîrtie adusă de peste munți, hîrtie albă ca omătul și tare ca pînza, strecurată în cartea de rugăciuni. A stors într-un hîrb boboite vinete crescute pe un mărăcine și a făcut cerneală din ele. A scris apoi pitacul pe îndelete, cu litere deslușite, așa cum l-a învățat taică-său cînd era copil. Cînd l-a mîntuit, s-au uitat toți la el ca la o icoană în care erau zugrăvite toate suferințele și nedreptățile.

După ce executarea greavului Alexa Banu s-a sfîrșit, în acea iarnă ce a urmat bejeniei, după ce trupurile celor trei femei vlašine pedepsite de stăpînire au fost predate muntenilor să le ducă în sat, să le îngroape în progradie, aceștia au așezat moartele în sâni, iar oamenii s-au aburcat — unii pe cai, alții chiar lîngă ele. Au dat bice și sâniile au luat-o din loc, alunecînd pe luciul troienelor de zăpadă. Au ieșit din Cetate, mînați din spate de un viscol turbat, care a căzut asupra orașului Sibiu odată cu înserarea. Stihia era răzvrătită de cele întîmplate în piața Cetății. Sâniile s-au înșirat una înapoia celeilalte, cuprinse de zăpada care se învîrtejea în văzduh, mînată de viscol încoace și încolo. Nu se vedea la un pas. Glasul clopotelor atîrnate la gîtul cailor pătrundea prin vuietul vijelios. Cînd se întetea, cînd parcă pierrea, dus de vîrtej. Oricît erau de obișnuiți păstorii vlašini cu vijeliile, pe o asemenea vreme n-ar fi trebuit să pornească la drum. Dar pedepsirea neomenească a judeului Alexa Banu, înghețarea femeilor sub apa aruncată peste ele în această zi de ger i-au umplut de simțăminte care ar fi cerut să pună mîna pe topor. Cum lucrul acesta nu se putea face, cum nici simțămintele răscolitoare care le duduiiau în piept nu le puteau potoli decît printr-o trîntă cu viscolul acesta puternic, au plecat. O clipă n-ar mai fi putut întîrzia în cetatea dușmană.